

## РЕЦЕНЗИЯ

От проф. дсн Добринка Станчева Пейчева, Югозападен университет „Неофит Рилски“, катедра Социология, Философски факултет

**Относно:** представената документация за конкурс за заемане на академична длъжност „доцент“ по научна специалност 05.11.01. с единствен кандидат гл. ас д-р Светлана Александрова по научна специалност „Социология“ (Процесуални аспекти при възникването и формирането на общественото мнение), професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата, област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки

Рецензията ми е подготвена на основание на решение на Научния съвет на Института по философия и социология от 09.09.2025 г. и на Заповед № РД 09-366.7 от 24.09.2025 г. на Директора на Института.

### **1. Информация за кандидата за заемане на длъжността Доцент**

Конкурсът, в който единствен кандидат е д-р Светлана Александровъ е обявен в ДВ, бр. 61 от 29.07.2025 г. от Центъра за емпирични изследвания към ИФС при БАН

Кандидатката има защитена дисертация в ЮЗУ“Неофит Рилски през 2014 г, на базата на успешна редовна докторантура.

В Центъра за емпирични изследвания на Института по философия и социология при БАН. Светлана Александрова работи от 2019 г.

### **2. Общо описание на представените материали –**

Изхождайки от Правилника на ИФС-БАН за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности, д-р Светлана Александрова е представила всички необходими документи за участието и в конкурс за академична длъжност „доцент” От количествената справка за изпълнение на минималните национални изисквания по Закона за развитието на академичния състав в Република България и на допълнителните

изисквания на ИФС-БАН се констатира че кандидатката участва в конкурса с 480 точки от необходимите 430. Констатира се, освен това, че публикациите, с които кандидатката се представя в конкурса за „доцент“ не повтарят публикации, използвани за участие в предходни конкурси.

В настоящия конкурс за академична длъжност „доцент“ д-р Александрова представя 16 от общо 30 публикации от цялата и публикационна дейност.

Освен преобладаваща част от публикувана колективна монография в издателството на БАН, където Александрова е посочена на 2-ро място от общо 4 автори, която е представена от д-р Александрова като хабилитационен труд, тя участва с още 16 статии. 3 статии са индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация (две от тях в квартал Q3 и една в Q4); 6 статии в списания, индексирани в Erih Plus, и останалите са в редактирани колективни трудове. Всички публикации, цитирания и позовавания са след 2020 г. и не са използвани в други предходни конкурси.

**3. Обща характеристика на научната, научно-приложната и педагогическата дейност на кандидата.**

**В конкурса д-р Александрова участва с преобладаващо научна и научно-приложна дейност и с относително по-малка учебна дейност.**

От приложената документация се констатира, че учебната дейност на Св. Александрова е рамкирана в периода 2014-2017г. непосредствено след защитата на докторската и дисертация като хоноруван преподавател във Факултета по изкуствата, специалност „Културология“ на ЮЗУ „Неофит Рилски“, Благоевград. Водила е лекционни курсове в бакалавърска и магистърска степен в дисциплините “Културен мениджмънт”, “Предприемачество в сферата на културата”, “Връзки с обществеността и маркетинг”, “Международни организации в културния сектор”, “Европейски културни политики”.

Научната и научно-приложна дейност обаче е позиционирана в значително по-широки граници. И това е типично за изследователите от БАН, където педагогическата дейност е по-скоро изключение и Светлана Александрова не прави изключение. Занимава се преобладаващо с научно-изследователска дейност, съчетана с участия в проектни и експертни дейности, включително и от международно естество. Всъщност израстването на д-р Александрова е доказателство за положителното отражение и добавената стойност на

участието на млади учени и постдокторанти в изследователски проекти от национален наднационален мащаб.

Пример е участието на д-р Александрова в проекта Европейско социално изследване, който е част от Национална пътна карта за научна инфраструктура на Р България, както и работата ѝ в рамките на международен проект, финансиран по програма Хоризонт-Европа, при които придобива широки изследователски умения. Би могло да се оцени високо и работата ѝ в изследване на състоянието на работната среда и социалното сътрудничество в различни икономически сфери, както и в разработването на социален пакет за работещите в тях, където тя разширява предметната си ориентация и умения.

Д-р Александрова е декларирала участие в разработването на три аналитични доклада по Договор 001-П007 с КТ "Подкрепа" от 26.05.2020 г., свързани с „Изследване на състоянието на работната среда и социалното сътрудничество в 10 идентифицирани икономически сфери“ и разработване на социален пакет“: Трите нейни експертни доклада са: 1. Аналитичен доклад за икономическа сфера “Лека промишленост”; 2. Аналитичен доклад за икономическа сфера “Строителство”; 3. Аналитичен доклад за икономическа сфера “Транспорт”. Така чрез участието ѝ в различни научни и научно-приложни дейности, които тя извършва разширява професионалните си умения и допринася за допълване на изследователския състав на социолозите в БАН .

#### **4- Съдържателен анализ на научните постижения на кандидата**

Въпреки, че за монографичен труд д-р Светлана Александрова представя колективна монография, в авторския колектив на която тя е поставена на второ място, след внимателното и прочитане за целите на конкурса, се убеждавам, че тя действително има сериозни основания.

Гл. ас д-р Светлана Александрова има основен, според мен, а и според структурното изграждане на труда, авторски принос в колективната монография „Общественото мнение: същност, генезис, факторна детерминираност и интерпретации“ . При това не само като обем с над 150 страници от фактическите 238 стандартни страници, а и като отговарящ напълно на заглавието на колективната монография, и от трета, като теоретико-методологична, научно-приложна и концептуална експлицитност на академичния продукт. Основанията ми са няколкото нейни значими и с приносен характер присъствия.

Изследването ѝ върху проблематиката на общественото мнение освен че представлява задълбочен анализ, който включва теоретични предпоставки и аналитични прозрения на базата на проведени качествени проучвания върху предмета на изследването – „процесите и факторите, обуславящи възникването и формирането на обществено мнение“, е и със самостоятелно теоретико-методологическо „присъствие“ в специализираната литература по обществено мнение.

Всъщност най-съществената част от теоретико-методологическото присъствие на Светлана Александрова е присъствието и в първа част от колективната монография „Методология и теоретични основания на изследването (от 18 до 101 страница), където разглежда основополагащи теоретични концепции в полето на общественото мнение, както и във втора част „Резултати от изследването на процесите и факторите за възникване и формиране на общественото мнение от 102 до-157стр . В тях тя прави пространен анализ на изследваните нагласи към общественото мнение, където допринася не само за проблематизирането и концептуализирането на тематиката по принцип, но и за приноса на самата колективна монография (анализът е осъществен на базата на проведените от нея девет дълбочинни интервюта и четири фокусгрупови дискусии). Светлана Александрова е автор на значителни моменти от базисните компоненти на методологията, както и от заключителната част на монографията. В почти всички нейни раздели присъства интенцията и към иновативност към поставянето на проблематиката

Важен момент от иновативното мислене на авторката е изследването и рамкирането на общественото мнение като комуникационен процес - „сложен и факторно обусловен комуникационен процес“ (42с.) Поставените от нея много важни въпроси: за възникването на общественото мнение за неговото формиране; дали то е резултат от колективната воля на обществото, или се оформя под влияние на малки, но активни групи, които диктуват нагласите на останалите, дали общественото мнение е мнение на мнозинството, или включва и алтернативните гледни точки; каква е неговата роля – дали е водещ фактор в обществените процеси или просто инструмент в ръцете на политическите елити и медиите, и възможно ли е постигането на консенсус в съвременните условия на индивидуализация и социална разпокъсаност, особено видими във виртуалната публичност и пр. са въпроси, които тя изследва с иновативна нагласа .

Светлана Александрова обръща внимание на факта че като се започне още от първооткривателя на публичната сфера и на поставяне на общественото мнение в нейния център – Г. Тард в социално-комуникационната среда, и се премине през множество значими имена с повече или по-малко приноси в неговото изясняване тя подхожда иновативно , разглеждайки го като сложен комуникационен процес на взаимодействие между лични предразположения, социални групи, институции и комуникационни канали, който стои зад формирането на общественото мнение. Всъщност тя определя формирането на общественото мнение като динамичен процес, подложен на множество социални, културни и медийни влияния, което то отразява, но и оформя обществените процеси, като непрекъснато се променя в зависимост от контекста, в който съществува. В някои случаи тя го определя като критично и рационално, насочено към обществен напредък, а в други – като пасивно, податливо на манипулации и защитаващо статуквото. Проявите на общественото мнение Александрова поставя в зависимост от функциите, които то изпълнява – като инструмент за обществен контрол, израз на колективна воля или средство за влияние върху властта и решенията в обществото. На тази основа тя изхожда от една иновативна разширена дефиниция, с която подпомага проучването на неговите различни аспекти: „Относително към публичната сфера, общественото мнение представлява сложен многопластов конструкт, който стъпва на социално-психологическата склонност на индивида към конформизъм; включва влиянието на предпоставките на социокултурния контекст, специфичните личностни и групови характеристики и въздействието на мобилизиращи фактори, които владеят информационни и комуникационни инструменти. Тази широка иновативна основа и позволява да опише и докаже етапността на процеса по формиране на общественото мнение преминаващо през мобилизиране (активиране на интерес, информация, насочване към дадена тема или проблем), кристализиране (изясняване и закрепване на мнението чрез комуникация) и формиране (промяна или утвърждаване на съществуващото мнение), обвързвайки го с функциите, които изпълнява. (68с.).

С приносен момент за кандидатката за доцент и за колективната монография се открояват следователно са изведените основни характеристики на явлениято – публичност, критично-рецептивна природа и податливост на конформизъм и външно въздействие, както и социализационните, мотивационните, информационните и комуникационните механизми,

чрез които се повлияват процесите на формиране на обществено мнение. Концептуализирани са динамичните процеси на социално взаимодействие и влиянието от политици, от медии, от социологически проучвания, от лидери на мнение, от социалната среда и субективни предразположения при формирането на общественото мнение.

С иновативно мислене и с приносна нагласа Светлана Александрова разработва цялостния теоретичен подход към изследването на общественото мнение, подлагайки го на емпирична проверка, като изследва социалните представи и съвременните схващания за „същността на понятието ‘обществено мнение’, как се формира то и кои фактори му въздействат“ в българската публичност (102-103стр). Авторката изследва и анализира емпиричен материал, получен в хода на провеждани от нея фокусгрупи и дълбочинни интервюта, и прави успешен опит за изясняването на същността и механизмите на формиране на общественото мнение у нас. Идентифицира два основни типа, които преобладават като разбиране за възникване и формиране на явлението: „1) общественото мнение като израз на различните интереси на социалните групи в обществото“ и „2) общественото мнение като преобладаващо, масово и популярно мнение, което отразява доминиращите нагласи в дадено общество“ (151-152с.). В първия тип разбиране общественото мнение се разглежда като резултат от „налагане“ и „противодействие между социалните групи“ (151с.), при което публичността служи като арена на съперничество между частни интереси, представени като обществени. Тя подчертава влиянието на икономически и политически фактори, които „използват публични инструменти, за да формират мнение“ (151с.) и изразява критичен поглед към процеса на медийно и политическо посредничество, което пренасочва или преформулира темите в публичния дискурс. Второто схващане, макар и изразяващо според нея „привидно“ съгласие в обществото, също разкрива напрежение между автономното и манипулираното формиране на мнение и акцентира върху общественото мнение като „форма на натиск, която се проявява в игнорирането и отричането на различните от доминиращата нагласа мнения“ в миналото (105с.), Авторката стига до изводи че в наши дни се наблюдава по-скоро „представа за фрагментирано общество“, което не се характеризира с общовалидни ценности и нагласи (146с., 157с.) – нещо, което в контекста на артикулацията на Джовани Сартори за общественото мнение и за състоянието на консесусите в „Теория на демокрацията“ звучи много прогнозируемо в определена посока.

Най-важните предпоставки за формиране на мнение - информацията и интереса, които повлияват формирането на обществено мнение по различни теми, включително формирането на електорални нагласи и отношение към научната сфера Александрова подчинява отговорността на социалната среда и образователното равнище като детерминанти на критичното мислене. „По-високата образование и социална стабилност се свързват с по-рационално, информирано и аргументирано обществено мнение, докато социално-икономическите зависимости пораждаат конформизъм и апатия, казва авторката (148-151с.).

Важен акцент с приносен характер е акцентът върху ролята на ОМ на обект, когато е лесно манипулируемо, чрез контрол върху информацията и комуникационните канали. Авторката е идентифицира двоен модел на влияние – от външни и вътрешни фактори като сред външните са открити медиите, политиките, публичните фигури (експерти, лидери на мнение, авторитети) и самите проучвания на общественото мнение. Сред вътрешните фактори, които „представяват своеобразен филтър за външните послания“ (267с.) са знания, в т.ч. рационални и ирационални, ценности, интереси, доверие (131с., 154с.). Изведен е и друг значим фактор - социално-икономическите зависимости или принудата. Медиите и политиките се определят като най-влиятелни публични фактори, но същевременно като дълбоко зависими от икономически и властови интереси в социалните възприятия, което поставя под въпрос тяхната обективност.

С приносен момент е и определянето на ОМ като динамичен процес на социална комуникация, в който се преплитат индивидуални нагласи, групови интереси и институционални влияния“, с който Светлана Александрова се разкрива като продължител на идеите на Габриел Тард в осмислянето и на социологията като основен изразител на социално-комуникативните действия, освен всички други нейни парадигми.

Останалите публикации, с които д-р Александрова участва в конкурса мога да обобща в няколко траектории – едните към нагласите в обществото и публичния дискурс в почти цялото му многообразие от тематични акценти, включително и особено по отношение на присъствието и отношението към науката в страната, към сивата икономика и склонностите на хората към даване на подкуп, отношението и към публичността в България, към обществените комуникации и обществено мнение.

Важен акцент в научната траектория на Александрова са и публикациите и, касаещи теоретико-методологическите аспекти на изследователската работа, включвайки към тях и възможностите на онлайн средата за получаването на емпирични данни, както и за рекрутирането на респонденти в пространството на интернет.

Концепцията за учене през целия живот също намира своята интерпретация и добавена стойност в публикациите на д-р Александрова

Като особено значим принос на авторката бих извела и смелостта и да постави като изследователски въпрос влиянието на самите социологически изследвания на общественото мнение върху общественото мнение по принцип.

#### **5. Отражение на научните публикации на кандидата в нашата и чуждестранната литература**

До конкурса Д-р Александрова има десет цитирания, повечето от които са в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация и са на английски език. Този факт предполага възможност за разпознаваемост на авторката по света. Присъствието на д-р Светлана Александрова като член на българския екип в международен проект по програма Хоризонт Европа, също е показател за възможностите за разпознаваемост на д-р Александрова в международни научни среди.

В автобиографичната справка на д-р Александрова фигурират 15 цитирания в Google Scholar, според който и е определен H-index 2.

#### **6. Приноси**

Напълно споделям изведените научни приноси от д-р Александрова, Те отразяват действителните и приноси в научен и научно-приложен план.

Тъй като приносите на д-р Александрова съм пронизала в почти всички раздели на рецензията си, ще си позволя и едно обобщено резюмиране от иманентно естество.

1. Като един обобщен принос от всички публикации на д-р Александрова, с който може да бъде отличена и разпознаваема като научно име и присъствие е приносът и в генерирането на процесуален социологически модел на възникването и формирането на общественото мнение с неговите пълнообхватни измерения.

2. Съчетаването на теоретико-методологични знания и интерпретации с емпирични изследвания и анализи, които са типични характеристики на почти всички публикации на

д-р Александрова откроява второто и значимо измерение на научната и разпознаваемост. Всъщност и двете значими измерения неминуемо водят до заключението, че пред нас е вече един утвърден учен, който има всички основания да получи академичната длъжност „доцент“

3. Като релевантен продължител на идеите на Г. Тард за социално-комуникативната основа на обществото.

#### **7. Критични бележки и препоръки към кандидата**

Критични бележки нямам.

Позволявам си да предложа на кандидата за доцент д-р Александрова да продължи да работи по избраната тематика.

#### **Заклучение**

Въз основа на научните приноси и на посочените качества на д-р Светлана Александрова в научно-изследователската, научно-приложната и учебно-преподавателската дейност убедено декларирам, че тя отговаря на всички законови и професионални изисквания за заемане на академичната длъжност „доцент“.

Ще гласувам с „Да“ и препоръчвам на Научния съвет в Института по философия и социология при БАН да и присъди академичната длъжност „Доцент“ по научна специалност „Социология“ в професионално направление 3.1.Социология, антропология и науки за културата.

рецензент:



проф. дсн Добринка Станчева Пейчева

10.11.2025

София